

בסוד עבדיך

דמית הדר כבוד הודך

❖ בס"ד ❖ גליון ס"ב ❖ א' דפסח - פסח גלגל ❖ שבת חוה"מ פסח - העצמות היבשות ❖ שביעי של פסח - שירת דוד ❖ פ' שמיני - "ויוסף עוד דוד" ❖

הפטרת יו"ט ראשון של פסח

"בעת ההיא אמר ה' אל יהושע אין יוצא ואין בא" (יהושע ה' ב"ה-א).¹
 ויש מוסיפין בתחילתו ב' פסוקים "ויאמר יהושע אל העם ... אהיה עמך" (ג' ה-ז).²
 ויש שנהגו בסיום ההפטרה להוסיף פסוק "ויהי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ" (ו' כ"ז).³

"ושוב מול את בני ישראל שנית"

כתיב בהפטרה "בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרות צרים ושוב מול את בני ישראל שנית" ופי' רש"י "שנית" שملו כבר בליל יציאתם ממצרים קהל גדול יחד, וזו פעם שנית, שכל הארבעים שנה שהיו במדבר לא נשבה להם רוח צפונית, ולא היה להם יום נוח למול.

ושמא לכך קורין הפטרה זו ביו"ט ראשון של פסח ולא בשאר נביאים מענין פסח, ואף שבהפטרה הוזכר רק ב' פסוקים מענין קרבן פסח ואכילת מצות, והיינו כדי לרמז בה מה שמלו ישראל בליל פסח כשיצאו ממצרים, והיו כהשלמה לקריאת התורה, שהוזכר יציאתם ממצרים ולא נאמר בה שמלו באותו הלילה.

"תן חלק לשבעה וגם לשמונה"

איתא במדרש (קהלת רבה י"א ב') רבי עזריה אומר, "תן חלק לשבעה", זה דור שמל משה לשבעה, "וגם לשמונה", זה דור שמל יהושע לשמונה, דכתיב "בעת ההיא אמר ה' אל יהושע וגו' מול את בני ישראל שנית", מכלל שמלך בראשונה.

והוא תמוה מה ש"תן חלק לשבעה" קאי על משה שמל אותן לשבעה, הרי כבר אברהם נצטוו על מילת יום השמיני וכדכתיב (לך לך י"ז י"ב) "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר", ואיך משה מל אותן לשבעה.

והמתנות כהונה ושאר מפרשי המדרש נדחקו לפרש, שהכונה שמה הוא דור שביעי לאברהם, ויהושע דור שמיני, עיי"ש.

ועי' באמרי יושר על המדרש (בא י"ט ה') כתב חידוש גדול, שמשום מצות הפסח דכתיב ביה "כורתי בריתי עלי זבח" - מלו בנייהם ועבדיהם גם קודם יום השמיני.

מילה בליל שמיני

ונראה להסביר זאת באופן נוסף, דהנה השאגת אריה (ס"י י"ג) הסתפק בעבר ומל ליל יום שמיני, שאף אם נאמר שמילה תוך שמונה ימים לא עשה כלום משום שמוגדר כמחוסר זמן, אך יש לדון בליל שמיני, שיש לומר שכיון שהגיע זמן המצוה אלא שיש מניעה מצד שאין מלין בלילה, נחשבת המילה למעשה מצוה ויצא בדיעבד, או שגם האיסור למול בלילה יוצר מציאות שעדיין לא הגיע זמנו, ואם מל בליל שמיני לא יצא.⁴

והמנחות חינוך (מצוה ר"ב אות ט"ו) האריך להוכיח, שאע"פ שכהן קטן ערל קודם יום ח' - מותר לסוכו בשמן של תרומה דהוי תוך זמנו ולא קחשיב ערל, מ"מ בליל שמיני אסור לסוכו, משום דהוי כהגיע הזמן שניתן למולו, שמה שאינו נימול

הוא רק מחמת דהוי לילה. ועיי"ש שהוכיח כן מלשון הרמב"ם (הל' תרומות פי"א ה"ז), "אבל סכין את הקטן בשמן תרומה בתוך ז' - שהנולד כל ז' אינו חשוב ערלי".

ומבואר בזרע אברהם (ס"י ס"ז אות א'), שלפי זה לדעת הפוסקים שנימול תוך שמונה אפילו בלילה א"צ הטפת דם ברית, מ"מ הנימול בליל שמיני צריך הטפה. והיינו טעמא שמה שגר שנתגייר כשהוא מהול צריך הטפה, הוא מפני שהיתה לו ערלה, וכיון שהוסרה שלא לשם מצוה צריך הטפה, אבל הנימול תוך שמונה הוי ערלות שלא בזמנה כיון שלא נתחייבה בהסרה, ועל כן אינה נחשבת לערלה, וא"כ הנימול בליל שמיני שנחשב שיש לו כבר ערלה, אלא שא"א להסירה משום העיכוב של הלילה, ולכן אם הסירה אז - צריך הטפת דם ברית.

מלו בליל יציאת מצרים

כתב רש"י (פרשת בא י"ב ו'), ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא צוה כן בפסח דורות, היה ר' מתיא בן חרש אומר, הרי הוא אומר (יחזקאל ט"ז ח') "ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים", הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו, ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר (שם ז') "ואת ערום ועריה", ונתן להם שתי מצות - דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה, שנאמר (שם ו') "מתבוססת בדמך" - בשני דמים.⁵

והמשכיל לדוד (על פי רש"י) הקשה איך מלו בלילה, הרי אין מלין אלא ביום, וכן הקשה הגר"ש קלוגר (טוב טעם ודעת - מה' תליתאה ח"ב ס"י קי"א).

"לילה כיום יאיר"

והמרכבת המשנה (על המכילתא - בא י"ג ה'), הביא מהזהר (פ' בא לח.) נהירא הוה לילה דיציא מצרים כיומא דתקופת תמוז וחזא כל עמא דינא דקוב"ה, הה"ד (תהילים קל"ט י"ב) "ולילה כיום יאיר".

והקשה (שם ו') דמבואר בפרקי דר"א (פרק י"א) דבמלחמת מלכי כנען כשראה יהושע בצרתן של ישראל שלא יחללו את השבת, פשט ידו לאור השמש ואמר "שמש בגבעון דום" ע"כ, נמצא שכל זמן עמידת החמה מיחשב הכל ליום אחד, דאי לא תימא הכי אלא אחר כלות י"ב שעות היום יחשב ליום שלאחריו, וא"כ לא תיקן יהושע כלום, דאכתי דכי פנה משך שעות היום יחשב לשבת, וא"כ איך קיימו ישראל אכילת פסח דכתיב ביה "ואכלו את הבשר בלילה הזה", שהרי לילה זו ליום י"ד יחשב.

ותירץ (י"ח ז'), דשאני גבי יהושע דנדמו כל המזלות ושפיר נחשב כל זמן דממתם ליום, משא"כ בליל יציאת מצרים החמה עמדה אמנם שאר כוכבים ומזלות שמשו כדרכן, על כן לא נחשב ליום י"ד כי אם ליום ט"ו.⁶

קטן שנימול בליל ט"ו שהוא שמיני ללדתו

ולפ"ז י"ל שמה שמלו באותו הלילה על אף שאין מילה אלא ביום, לפי ש"לילה כיום יאיר" וללילה זו היו דיני יום, ואף שאכלו בו את הפסח, מ"מ לענין מילה הוי כיום, (ומ"מ קצת קשה אם נאמר שמלו בירושלים קודם שחזרו למצרים).

1 וכן משמע ברש"י ביהושע (שהובא לעיל). אולם במכילתא שהוא מקור לדברי רש"י לא כתיב "שמלו באותו הלילה". ובמדרש (בא שם) והיה הקביה מבקש לגאלן ולא היה להם זכות, מה עשה הקביה קרא למשה ואמר לו לך ומהול אותם וכו' והרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול, אמר הקביה שיעשו הפסח, וכיון שעשה משה את הפסח נזר הקביה לארבע רוחות העולם ונושבות בגן עדן מן הרוחות שבגן עדן, הלכו ונדבקו באותו הפסח, שנאמר (שיר השירים ד' ט"ז) "עוררי צפון ובואי תימן", והיה ריחו הולך מהלך ארבעים יום, נתכנסו כל ישראל אל משה אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך, מפני שהיו עיפיים מן הריח, היה אומר הקביה, אם אין אתם נמולין אין אתם אוכלין, שנאמר "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן זאת חקת הפסח וגו', מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה, והקביה עובר ונטול כל אחד ואחד ונושקו ומברכו, שנאמר "ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמך", חיי בדם הפסח, חיי בדם מילה. ועי' בחי' מן רי"ז הלי (עה"ת - סו"פ בא), שהאריך במה שמלו בין שחיטה לאכילת הפסח, ואם מלו בלילה או ביום, ואימתי נצטוו למול.

2 ועוד תירץ ע"פ דברי התרגום יונתן (יתרו י"ט ד') "ואשא אתכם על כנפי נשרים" דאובילו יתהון לאתר בי מקדשא ושם אכלו הפסח, ושם במקום המקדש לילה היה שכבר שקיעה החמה בירושלים, ועיי"ש שביאר אם נתחייבו בשריפת הנותר כשחזרו למצרים.

1 והוא א' מגי פעמים בשנה שקורין בספר יהושע, בא' דפסח ובשמיחת תורה ובשבת פרשת שלח לך, וסימנך (בארי"י) ביום של תפילת טל ותפילת גשם ושלח לך.

2 וכ"כ הלבוש (ס"י תפ"ח סעי' ג') והחק יעקב (ס"יק ו'), והובא במשני"ב (ס"יק י') ושכן נוהגין עכשיו, והגר"ש דבליצקי כתב (זוהר השמש אות קס"ד) שבליקוטי מהר"י"ח (חי' עמי כ"ה) הובא שכן דעת מהר"י"ל ולבוש ומחזור ויטרי, אולם לא נהגו אשכנזים פרושים כן בארי"י.

3 וכן הובא בזרע השמש (שם) שכ"כ הר"י"ח יציאת יארות (הל' פסחים ע"י ק"ה) שכן מנהגנו מימות הראשונים. וכן הביא הטור (ס"י תפ"ח) והחק יעקב (שם).

4 וכן הלבוש (שם) כתב ומפסטר ביהושע מן "ויאמר יהושע" עד ויהי ה' את יהושע", ומשמע שקוראים את הכל בלי לדלג. וכתב בשערי ימי הפסח (להגר"י טשזנר - עמי ש"י), דלא מסתבר שכונתו שקורין הכל דממצא שקורין ע"ח פסוקים, והוא דבר שלא מצינו בכל ההפטרות, ואפילו שירת דבורה קורין רק ניב פסוקים, ועל כרחך כוונת הלבוש שקורין בדילוג ורק נקט ההתחלה והסוף.

5 ובלוח ארי"י (להגר"מ"ט) לא כתב להוסיף כלל הפסוקים בתחילת ההפטרה ולא הפסוק בסופו.

6 והוא דמבואר ברמ"א (ו"י"ד ס"י רס"ב סעי' א'), שמל תוך שמונה וביום יצא, כבר ביאר הגר"י"ח מבריסק (סטנסי - שבת קלה), שאין הכונה שקיים מצות מילה אלא שנתחייב רק בהטפת דם ברית שהיא גופא לא בעי שמיני, אבל אם מל בלילה תוך שמונה, צריך להטיף דם ברית שהטפת דם ברית הוא רק ביום. (ולפ"ז אם מל בלילה תוך ח', אי"צ להתמתן ליום השמיני להטיף דם ברית).

ולכאורה אע"פ שקטן שעדיין לא הגיע יום שמיני ללידתו בעת יציאת מצרים - לא מלו אותו בליל פסח, כשאר ישראל שמלו באותו הלילה, כיון דהוי תוך זמנו, מ"מ קטן שנולד בחי' ניסן וחל שמיני ללידתו ביום שיצאו ממצרים, שפיר נימול בליל ט"ו, כיון שכבר הגיע זמן המצוה בליל ח' וכדברי השאגת אריה, שכל מה שא"א למולו הוא רק מחמת שלילה לאו זמן מילה, אולם באותו הלילה "לילה כיום יאיר" ושפיר נימול בליל ח' כשאר ישראל שמלו באותו הלילה.

וזה כוונת המדרש "תן חלק לשבעה", זה דור שמל משה לשבעה, "וגם לשמונה", זה דור שמל יהושע לשמונה, שמצינו בקטן שהגיע יום שמיני ללידתו בט"ו ניסן שנימול באותו הלילה, ואף שלא שקעה החמה בליל ט"ו, מ"מ מקרי יום השמיני דכיון ששאר כוכבים ומזלות שמשו כדרך, ולא נחשב ליום י"ד כי אם לליל ט"ו, ומ"מ עדיין הוא כעין יום השביעי ללידתו כיון שלא שקעה החמה בליל שמיני, וזהו "תן חלק לשבעה וגם לשמונה", זה דור שמל משה אפילו לשבעה, לעומת יהושע שמל רק מיום השמיני והלאה.

הפטרת שבת חול המועד פסח

"היתה עלי יד ה' דברתי ועשיתי נאום ה'" (יחזקאל ל"א-ל"ד). והתימנים מתחילים (ל"ו ל"ז), "כה אמר וגוי עוד זאת אדרש"י.⁷ וברש"י (מגילה לא.) "בעצמות היבשות" שיצאו ממצרים קודם הקץ. וביאר הר"ן (א) שהן עצמות אותן שיצאו ממצרים קודם הקץ ומתו בדרך וחיו בימי יחזקאל. וכתב הטור (ס"י ת"ט), אמר רב האי שמעתי מפי חכמים כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן וניצחת גוג ומגוג בתשרי, ומשום הכי בניסן מפטירין "העצמות היבשות" ובתשרי "ביום בא גוג".

הפטרת שביעי של פסח

"וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם" (שמואל ב' כ"ב-כ"א).

וברש"י (מגילה לא.) "ומפטירין וידבר דוד" שהיא שירה כמותה ומדבר בה מיציאת מצרים 'עלה עשן באפו וגוי' וישלח חציו ויפיצם.

וכתב הלבוש (ס"י ת"צ סעי' ז), ומפטיר בשמואל מן "וידבר דוד" עד סוף השירה - שהיא מענין המאורע, דמשום שקורין בתורה בשירת "ויושע" שהוא ענין דיומא, כמו שנתבאר בסמוך שבו טבעו המצרים בים וניצולו ישראל, לכך קורין גם שירת דוד ששר ביום שניצל מאויביו.

השירה שאמרו המתים שהחיה יחזקאל

איתא בסנהדרין (צ"ב): ר"א אומר מתים שהחיה יחזקאל עמדו על רגליהם ואמרו שירה ומתו, מה שירה אמרו וכו' ר' יהושע אומר שירה זו אמרו (הפטרת ז' דפסח - פסוק ו'), "ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל" ע"כ.

והקשה רבי יהונתן אייבשיץ (נאכהת יהונתן - הפטרת שבת חוה"מ פסח), מאי מקשה הגמ' "ומה שירה אמרו", מנלן שאמרו שירה לאחר שעמדו על רגליהם, ומאי נפק"מ איזה שירה אמרו.

ותירץ ע"פ הא דאיתא בכתבי האר"י זלה"ה, שכל אי ואי מישראל נתחייב לומר שירה על קריאת ים סוף ואף אלו שלא עברו בים, ועל כן אמרה חנה שירה לפי שהיתה גילגול של ציפור, וציפור לא היתה בשעה שאמרו ישראל שירה על הים, כדכתיב "ויושמע יתרו" מה שמועה שמע ובה קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, וציפור היתה אצלו כדכתיב (יתרו י"ח ו') "אני חותנך יתרו בא אליך ואשתך וכו'", וא"כ לא אמרה שירה על הים, ולכך הוצרכה חנה לומר שירה אח"כ.⁸

ואיתא בסנהדרין (ש"ס), ומאן נינהו מתים שהחיה יחזקאל, אמר רב אלו בני אפרים שמנו לקץ וטעו, ופי' רש"י "שמנו לקץ" של יציאת מצרים. "וטעו" שלא היה להם למנות גזירת ועבדו וענו אותם אלא משנולד יצחק וכו', ואותן לי' שמן הדבור עד לידת יצחק טעו בני אפרים, ומנין שבני אפרים הן שיצאו קודם זמן ונהרגו וכו' וההרגום אנשי גת. ונמצא דלא אמרו שירת הים כי נהרגו קודם יציאת מצרים מאנשי גת, ולכך הוצרכו לומר שירה בעת שקמו לתחיה בימי יחזקאל.

ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו

ומה שאמרו פסוק זו "ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל", כתב ר' יהונתן אייבשיץ משום דידוע דיחזקאל החיה העצמות היבשות בראש השנה. וא"י בערכין (י.) מפני מה אין אומרים הלל בראש השנה ויוהכ"פ מפני שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, ועל כן הקשה הגמ' ומה שירה אמרו, דהרי בראש

השנה אין אומרים שירה, ומשני זו היא כבודו, והיינו שאמרו משירי דוד ממה ששר לה' מענין הא דספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, "ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל", ושפיר ניתן לומר שירה זו אף בראש השנה.

וביאר בזה מה שנאמר בתחילת הפטרה (לשבת חול המועד - ל"א א), "היתה עלי יד ה'" שהוא לשון הווה כמו (וארא ט"ג.) "הנה יד הווה במקנך", שבראש השנה ה' הוא מלך יושב על כסא דין וניכרת מלכותו בעולם, ושפיר ראוי לומר "היתה עלי יד ה'".

השירה לעתיד בתחיית המתים

איתא בסנהדרין (צ"ב): אמר רבי מאיר מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר (בשלח ט"ו א') "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'", "שר" לא נאמר אלא "ישיר" מכאן לתחיית המתים מן התורה וכו', א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר (ישעיה נ"ב ח') "קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו וגוי", "ירננו" לא נאמר אלא "ירננו" מכאן לתחיית המתים מן התורה. ובה יש לבאר הא דנרמז תחיית המתים דוקא בשירת הים, דהא לעתיד לבוא בעת התחייה ירננו המתים יחדיו, דהרי זרע יקב שמתו קודם יציאת מצרים לא אמרו שירה בקריעת ים סוף, ועל כן מיד כשיקומו לתחיה לעתיד יעמדו על רגליהם ויאמרו שירה, וזה "אז ישיר משה" עם "בני ישראל" שיקומו לתחיה ויחדיו ישאו קול וירננו.

הפטרת פרשת שמיני

"ויוסף עוד דוד" (שמואל ב' ו' א'), והאשכנזים מסיימים "כן דיבר נתן אל דוד" (י' י"ז), והתימנים מסיימים "לך עשה כי ה' עמך" (י' ג'), והספרדים מסיימים "וילך כל העם איש לביתו" (י' י"ט).

וכתב הלבוש (ס"י תצ"ג סעי' ד), והא דשייכא לפרשה זו מפני שיש בה ענין פרץ עוזה, שקרב יותר מדאי אל ארון אלקים ונענש עליו, והוא דומה למיתת נדב ואביהוא, ושהקריבו אש זרה לפני ה' ונענשו עליו מיתה.

"כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו"

איתא בסוטה (לה.): דרש רבא מפני מה נענש דוד מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר (תהילים קי"ט י"ד) "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי", אמר לו הקב"ה דברי תורה שכתוב בהן (משלי כ"ג ה') "התעייף עיניך בו ואיננו" אתה קורא אותן זמירות, הריני מכשילך בדבר שאפילו תינקות של בית רבן יודעין אותן, דכתיב (נשא ז' ט"ו) "ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" ואיהו אתייה בעגלתא.

איתא בחולין (לד.): כהנים במומין פסולים בשנים כשרים, לויים במומין כשרים בשנים פסולים וכו', יכול יהו הכהנים פסולים בשנים, והלא דין הוא ומה לויים שאין מומין פסולים בהם שנים פסולים בהם, כהנים שהמומין פסולים בהם אינו דין שיהו שנים פסולים בהם, ת"ל "אשר ללויים" ולא "אשר לכהנים", יכול אף בשילה ובבית עולמים כן, ת"ל (במדבר ד' מ"א) "לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא" לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף.

וביאר השיירי קרבן (על הירושלמי - סוטה פ"ח ה"ז), דכוונת הגמ' "לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף, שעיקר נשיאת הארון וכלי המקדש הוא ע"י הלויים, ואז נאמר שלעבודה משא איכא פסול שנים, אבל בשילה ובבית עולמים אין עבודת משא בלויים אלא בכהנים, וכמו שכתב הרמב"ם (ספר המצות עשה ל"ד), ואז אין הלויים נפסלים בשנים.

דוד המלך נשא הארון בעגלה

וביאר בזה הא דמקשינן איך דוד טעה לשאת את הארון בעגלה, אלא ודאי דריש קרא "לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא" - לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף, ויליף מינייה דבעת שהעבודה בכהנים אין דין "בכתף ישאו", ולכך נשא הארון בעגלה.

ומה שנענש דוד, כי אין זה כוונת הכתוב, אלא כמבואר בגמ' ש"עבודת עבודה ועבודת משא" הכוונה שבעת שנשאוהו הלויים - היה שנים פסולים לעבודת משא, אולם בשילה ובבית עולמים שהמשא הוא בכהנים - אין פסול שנים, ולעולם אף בעת שנשאוהו הכהנים נאמר "בכתף ישאו", ועל כן נענש דוד שנשא את הארון בעגלה.

לעילוי נשמת
ר' נסים יחזקאל בן ר' רפאל ז"ל

לזכות חבר מצוה
בנימין שולמן נ"י
שיעלה בתורה וירוש' וירוש' ממנו רוב נחת

לע"נ הרבנית העדוקנית
מרת צבי'ה מסטבוים ע"ה
בת מ"ח הגאון רבי שמואל יצחק יפה זצוק"ל
נלב"ע א' דפסח - ט"ו ניסן תש"ס

לעילוי נשמת
מרת דבורה ב"ר משה יעקב וייספיש ע"ה
נלב"ע שביעי של פסח - כ"א ניסן תשס"ט

7 ויש לציין שהאשכנזים מתחילים הפטרת שבת חוה"מ - במקום שלמנהגם מסיימים הפטרת פרשת פרה, והתימנים מתחילים ב' פסוקים קודם לכן - במקום שלמנהגם מסיימים הפטרת פרה, אולם למנהג הספרדים אין קורין פסוקים אלו לעולם.

8 ויליעו מתי אמרו שירה - שני בניה גרשום ואליעזר.

קריאת התורה של פסח

במשנה (מגילה ל:) איתא "בפסח קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים", וברש"י "שור או כשב – וביומא קמא מירי". ובתוספתא שם איתא בפסח קורין בפרשת מועדות שבתוכ' ומפסירין ב"פסח גלגל", ושאר ימות הפסח מלקט וקרא מענינו של פסח". ומבואר א"כ במשנה ובתוספתא שביום א' של פסח הקריאה ב"שור או כשב" שבפ' אמור. וכ"כ רש"י שם בד"ה "וישאר כל ימות הפסח" בדעת רב פא, ולדעת אף הורו"ג ע"ז שינת ביו"ט שני. אמנם בהמשך שם "אמר אבבי והאידינא נהוג עלמא למיקרי משך תורא" וכו'. ומבואר דכזמן אבבי נשתנה המנהג שבמשנה והתחילו קורין ביו"ט א' פרשת "משכו", אמנם כ"ז הוא כבבל אך באר"י הוסיפו לנהוג כמנהג המשנה והתוספתא, והיו קורים ביו"ט א' בפרשת מועדות שבתוכ' (והא דמתחילו בשור או כשב ולא בפרשת מועדות עצמה, ביאר רנ"פ שהוא כדי להזהיר על איסור אותו ואת בנו, שהיה מצוי להכשל בו בימים טובים, כמבואר בחולין פג.) ולכן כל הקרובות ליו"ט א' דפסח שנתחברו באר"י מיוסדות על קריאת "שור או כשב", כגון הקרובה "אסירים אשר בכושר" של הקליר, המודפסת במחזורים דידן ליו"ט ב' של פסח, והקילות האשכנזיות העבירה ליו"ט ב', כיון שאז היו קוראים "שור או כשב", אבל הקליר עצמו לא כתב אף פעם קרובות ליו"ט ב', כמו שכתבו התוס' בהגינה יג.), וכן הקדושתא "אשמורה זאת" לינוי ועוד רבות. וגם בפסיקתא רבתי ובפסיקתא דרב כהנא יש פיקא ד"שור או כשב" בין הפסיקות של פסח, והוא מוסק ליו"ט א', שכן בחול המועד לא נאמרו הדרשות, ואין פסיקות על הקריאות של ימי חול המועד, (הפסיקות ד"יהי בחצי הלילה" נועדו לשבת הגדול, שהיו קוראים בה באר"י פרשת "יהי בחצי הלילה", ונאריך בזה א"ה בהודמנות אחרת.) אמנם כפי הנראה לא קראו ביו"ט א' דפסח אלא עד "יודבר" ד"כי תבואו", כי משם כבר קראו ביו"ט ב' כפי שיבואר לקמן, (ניתן לקרוא בפסוקים אלו קוראים באופן דלהלן: בהן, פרק כ"ב פס' כ"ו – כ"ח. לוי, חזון על פסוק כ"ח ומוסף כ"ב – ל. שלישי, ל"א – ל"ג. רביעי, פכ"ג פס' א – ג. חמישי, פס' ד – ה. וכשחל בשבת (במקומות שקראו בשבת זו מעניני החג, עיי' לקמן) יתכן שהמשיכו לקרות בפרשת העומר וחזרו על זה במחרת שנת, וכעין זה נמצא במסכת סופרים פ"א ה"ד לגבי סדר שאין בו כ"א פסוקים.) הפטרת א' דפסח – בתוספתא הג"ל איתא שמפסירין בפסח גלגל, וגם באר"י נהגו כך בהרבה מקומות, והתחילו ב"בעת ההיא" כך עולה משני ספרי הפטרות אר"ן ישראלים שבידינו, וכך מוכח מקרובת יני הג"ל, שבה מסתים פיוט המושלש (פיוט השלישי של הקרובה שדרך הפייטנים לסיימו בפסוק הראשון של ההפטרה) בפסוק "בעת ההיא וגו'", אך לעומת זאת הקליר בקרובתו הג"ל (המודפסת במחזורים ביו"ט ב'), מסיים את המשלש במילים "תחוק ידים רפות תפסח עלינו כצפרים עפות ככתוב – כצפרים עפות כן יגן ה' ... נגון והציל פסוח והמליט", (הפסוקים היושטמו במחזורים הנדפסים כיום (מלבד שני הפסוקים האחרונים הקבועים "ימלך וכו' ואתה קדוש וכו') וגמציאם במחזורים ישנים). ומכאן נראה שהיה מנהגו להפסיר בפסוק הג"ל (וישנה ל"א ה') ע"ש חג הפסח ופסיחת הקב"ה על בתי ישראל, (ידוע שבאר"י לא היו המנהגים אחידים כ"כ, וכלשונו של בעל "ספר החילופים", מה שקורין בפלך זה אין קורין בפלך אחר.)

שבת חול המועד

בבבלי שם – אמר רב הונא אמר רב שבת שחל להיות בחולו של מועד בין בפסח ובין בסוכות, מקרא קרינן "ראה אתה", אפמורי אבש העצמות היבשות", ובסוכות "ביום בא וגו'". בדרך אגב שמענו כאן מהגמ' שבשבת שבתוך חג קורין ומפסירין מעניני החג, וזאת על אף שמפשמות דברי המשנה במגילה כט. משמע שבכל המועדים שחלו בשבת (הו"ן מיוהכ"פ) אין מפסיקין מסדר השבתות, וע"ש בתוס' ובר"ן שנדחקו בניאור דברי המשנה, (ובדבריהם מבואר עוד שאף למ"ד לסדר הפטרות הוא חזון (היינו שד" פרישות ור"ה חנוכה ופורים שחלו בשבת אין מבטלין קריאת הפרשה), מ"מ במועדים אין קורין כלל מפרשה דיומא (וכמו שאנו נוהגין היום), ולא פירשו מניין להם זאת וצ"ע), אך באר"י יתכן שהיו קהילות שנהגו כפשמות דברי המשנה, ובשבת שבתוך חג המשיכו לקרות בסדר השבתות הרגיל, (ע"י בקוב"ץ קרית ספר כרך ל"ז (תשכ"ב) במאמרו של ר' נתן פריד שהאריך להוכיח זאת), ומ"מ היו ש ראו מקומות שקראו בענין החג, אבל הקריאה לא היתה כ"ראה אתה אומר אלי", אלא ב"עשר תעשר" שבמשנה תורה, (וכפי המנהג היום ביו"ט אחרון של פסח (בחול) כשחל בשבת), ולשבת זו מועדות

הפסיקות ד"עשר תעשר" שבפסיקתא דרב כהנא ובפסיקתא רבתי.

קריאה זו היתה נהוגה אצלם בין בשבת חוה"מ פסח ובין בשבת חוה"מ סוכות, ומצויות בירדנו כמ"ז קרובות/יוצרות לשבת "עשר תעשר", מהם לשבת חוה"מ פסח, מהם לשבת חוה"מ סוכות, ומהם שמתאימות לשתייהם. קריאה זו עיקרה משום פרשת המועדים שבסופה, והתחילו מ"עשר תעשר" כדי ליתן מקום לז' קראוים, (וכפי שנוהגים גם היום בחו"ל ביו"ט אחרון שחל בשבת), אך יש בה גם ענין מצד עצמה. בסוכות – לפי שהוא זמן אסיפה ורצו להזהיר על המעשרות (בפרשת "עשר תעשר"), ובפסח – משום שרצו להזהיר על ביטול מעשרות בשנות הביטול (בפרשת "מקצה שלש שנים"), וכדעת הרמב"ם והשו"ע שזמן הביטול הוא ערב ב"ש האחרון. וכזמן הבית רצו להזהיר גם על הלכות דמי מעשר שני שהיה מצוי בירושלים לרוב ברגלים.

ויש להעיר שלפי מנהגי הקריאה הנהוגים כיום באר"י, שמיסודים על מנהגי הקריאה ההבבלי, נמצא שאין קורין כלל בפרשת המועדות שבמשנה תורה בשום גלגל, ותחת זה קוראים במשפחות ובכ"י תשא, שכמעט אינם עוסקים בענין המועדות מלבד פסוקים ספורים. ובאמת בבבלי יהיו לפרשה זו מקום של כבוד, וקראו בה בכל הימים טובים (היינו שמיני עצרת ב' דשבוועת ואחרון של פסח), משום שעוסקת בעניני המועדות, וכמו שקורין בפרשת המועדות שבתורת כהנים ביו"ט ב' דפסח ובכ"י ימים טובים ראשונים של סוכות, אבל באר"י שקבלה את מנהגי כבבלי ואין בה יו"ט אחרון נשמטה הקריאה לגמרי. וכפי"פ לפי מנהג אר"י העתיק – נתנו ג"כ לפרשה זו מקום של כבוד, וקראו בה בשבת שבתוך החג.

וההפטרות דשבתות חול המועד דהבבלי, שהם העצמות היבשות" ו"ביום בא וגו'" ג"כ לא היו נהוגות באר"י, (ובאמת אינם נוגעות כ"כ לעניני החג, וע"י רש"י ומור שיבארו את הקשר), וההפטרות העיקריות שהיתה נוהגת שם בשבתות חול המועד דפסח וסוכות, היא הפטרת "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר" (מלאכי ג'), שמצאנוה בפיוטים רבים לשבת זו, וכן בקוב"ץ הפטרות ע"פ מנהג אר"י היא מופיעה כהפטרת שבת חוה"מ סוכות. הפטרה זו אמנם אינה נוגעת לעניני השבת, אך היא פתחה בפסוק מעין הפסוק הראשון של הקריאה, כמנהגם של בני מערבא בהפטרותיהם, וגם יש בה משום הוזהרה על נתינת המתנות ששייכת לפסח וסוכות כג"ל, (וע"י בלבוש שכתב שהמעם שקורין "וערבה" ערב פסח שחל בשבת, הוא משום הפסוק הג"ל ד"הביאו את כל המעשר אל בית האוצר", וכדי להזהיר על ביטול מעשרות).

הפטרות נוספות שהיו נהוגות באר"י בשבת "עשר תעשר" הם: (1) "נשבע ה' בימינו וגו' כי מאספיו יאכלהו והללו את ה' ומקבציו ישתוהו בהצרות קדשו" (ישעיה ס"ב ח' – מ). כנראה משום דמרמו על שתית המעשר שני מהדגן והתירוש בירושלים מתוך הלולים לה'. (הפטרה זו נרמזה בקרובת הקליר לשבת "עשר תעשר", וכן בקרובת של ה' פינחס הכהן לשבת זו). (2) "כי בהר קדשי אדרוש את תרומותיכם ואת ראשית משאיותיכם" (יהוה"ל כ' מ'), שעוסק גם הוא בעניני תרומות ומעשרות, (נרמזה בקרובת לשבת "עשר תעשר" להקליר ולר' יהושע הלוי).

שביעי של פסח

בתוספתא הג"ל (מגילה לא.) איתא, יו"ט האחרון של פסח קורין "יהי בשלח" ומפסירין "יודבר דוד", והנה קריאת "יהי בשלח" הייתה נהוגה גם באר"י, וליום זה מועדות הפסיקות ד"יהי בשלח" שבפסיקתא דרב כהנא ובפסיקתא רבתי, וכן מוכח מכמה פיוטים אר"י ישראלים, אך יתכן שהיו מקומות באר"י שהתחילו את הקריאה מויושע, (כ"ה ברשימת הפטרות אר"ן ישראלית מהגניזה, וגם שם היום במקורות אר"ן ישראלים רבים היא יו"ט ויושע", וכתרתם של רבים מהפיוטים ליום זה היא "מוסף ויושע" או "ברהמ" ויושע" וכדו'. יתכן שגם מדרש "ויושע" הוא דרשה המועדת ליום זה).

אך לענין ההפטרה נראה שבאר"י נהגו להפסיר בשירת דבורה, וכמו שאנו נוהגים בשבת בשלח. כך מפורש ברשימת ההפטרות הג"ל, וכן עולה מכמה פיוטים אר"ן ישראלים לז' של פסח – שנתקנו על פסוקי שירת דבורה, (כגון הקדושתא ליוסף ברבי ניסן "אנמונו שילהף", וכן הקדושתא "ויושע אבירים" לפינחס בר יהודה, ובשתי זולתות לז' של פסח שביעי ויושע).

ימי חול המועד

בתוספתא הג"ל איתא, ושאר ימות חג מלקט וקרא מענינו של פסח, ולא קבעה סדר קבוע. ובבבלי ישנם ב'

סדרים, אחד של רב פפא שסימנו מאפ"ו, ואחד של אבבי (והאידינא נהוג עלמא) שסימנו "קדש בכספא פסל במדברא וכו'". למעשה שני הסדרים כמעט זהים, וההבדל היחיד ביניהם הוא שלר"פ קראו גם ביו"ט א' "שור או כשב" (כ"כ רש"י שם), וממילא התחילו ביום א' דחוה"מ מ"משכו" (ויתכן שהמשיכו עד סוף הפרשה וכללו גם את "קדש לוי"), ואילו לאבבי כבר קראו "משכו" ביו"ט א' ולכן התחילו מ"קדש לוי". אך באר"י נהג סדר שלישי שסימנו כובש"א, וזה פתרונו:

א' החול המועד

"כי תבואו" היינו פרשת העומר שקרבה ביום זה. וזכה שוו כל שלושת הסדרים (דר"פ ודאבבי ודאר"י), שקוראים ביום חג פסח פרשת העומר, אלא שלמנהגי כבבלי מתחילים הנהגות שונות, אבל באר"י שחלה הקריאה בחול המועד, התחילו מ"יודבר" ד"כי תבואו", וכנראה שביו"ט סיימו שם את הקריאה. (סביר להניח שלא קראו אלא "פרשת העומר" ופרשת "וספרתם" שכן הפרשיות שאח"כ אינם שייכות לענין היום. ומה שקורין ביום באר"י ביום א' דחוה"מ עד סוף פרשת המועדות, שנתרבה ממנה חו"ל ששם הוא יו"ט וקורין קריאה ארוכה לכבודו של יום, וגם ליתן סיפק לה' קראוים, אבל באר"י שהוא חול המועד לכאורה אין מעם לקראו עד שם), ליום זה נועדה פסקת העומר שבפסיקתא דר"ב ובפסיקתא רבתי, ואף שברוך כלל אין פסיקות אלא לשבתות וימים טובים, נהגו כנראה באר"י לקיים גם ביום ב' דפסח דרשה מענין היום וזכר לקרבן העומר, וכדי לקיים "ונשלמה פריה שפתינו", ועיין גם במגילה מז. וברש"י שם ד"ה "הלכות פסח", שהמן מצא את מרדכי דורש כמ"ז ניסן מענינו של יום בעניני קמיצת העומר.

ב' החול המועד

"זאת חוקת הפסח" מנהג זה דומה למנהג בני כבבלי לקראו ביום זה (ג' דפסח) בפרשת בא, אלא שלמנהגו של אבבי התחילו מ"קדש לוי" כיון שעד שם קראו ביו"ט א', אך למנהג אר"י עדיין לא קראו בפרשת בא מתחילת הפסח, ומצד שני לא הוצרכו להתחיל מ"משכו" כמנהגו דרב פפא, היות שהפסוקים שמ"משכו" עד "יהי בחצי הלילה" נקראו באר"י בפרשת החודש, היות ונהגו כדעת ר' אמי במגילה ל: וקראו קוראים בפרשת החודש (וכ"ה שיטת הירושלמי), ולכן האריכוה עד "יהי בחצי הלילה", ואילו את הפסוקים שמ"יחיהו בחצי הלילה" עד "זאת חוקת הפסח" קראו בשבת שקודם פסח, (על מנהג זה נרחיב א"ה את הדיבור בהודמנות אחרת).

ג' החול המועד

"במדבר סיני" (פרשת פסח שני) היא קריאת בני כבבלי ביום ו' דפסח.

ד' החול המועד

"שמור את חודש האביב" (פרשת מועדות שבמשנה תורה), ואם חל בשבת מתחילין ב"עשר תעשר" כג"ל (פרשה זו נקראת עפ"י מנהג כבבלי ביו"ט אחרון).

ה' החול המועד

"אם כסף תלוה" (קריאת בני כבבלי ד' דפסח). סביר להניח שכשחל פסח בחמישי וקראו בשבת "עשר תעשר", שינו את הסדר וקראו כשבו"א, וכעין מנהג כבבלי בשנה כזאת (שמקדימין קריאת השבת ומשלימין אח"כ כסדר), אך לא מצאתי התייחסות מפורשת לכך במקורות אר"ן ישראלים.

סדרם של בני כבבלי מיוסד על סדר הפרשיות בתורה, אך סדרם של בני אר"י דחה משום מה את פרשת "אם כסף תלוה" לאחר הקריאות מספר במדבר ודברים, וצ"ע מדוע, (ואולי מתחילה לא היו קורין בשבת שבתוך חג מענין החג כג"ל, ואז לא היו קוראים פרשת "אם כסף תלוה", ואח"כ כשהתחילו לקרא גם בשבת מענין החג, הוסיפו קריאת "אם כסף תלוה").

לפי הסדר הג"ל יוצא שלא קראו באר"י כלל את הפסוקים מ"כי תשא הנהוגים אצלו בשבת חול המועד, אך תחת זה קראו את פרשת המועדות שבמשנה תורה שאינה נקראת בזמננו באר"י, אף שע"פ תכנה היא יותר מתאימה להיקרא במועדות מאשר "פסל לך".

הסדר הג"ל לקריאת חול המועד מוכר בתעודה אר"ן ישראלית ובה הוראות לקריאת התורה בימי הפסח, וכמו"כ פיוטיהם של פינחס הכהן שכתב קרובות לכל ימות חוה"מ פסח, וכן של פייטן נוסף בשם משה מיוסדים על הקריאות הג"ל לפי הסדר הג"ל. הוצאת סתי שני ביו"ט חוה"מ לצורך קריאת פרשת המוספין, התחדשה ע"י זאנוי כבבלי כמבואר בתוס' מגילה ל: וברא"ש שם, (והירושלמי שהובא ברא"ש ובראב"ה הוא גירסת הירושלמי האשכנזי ואכמ"ל), וכפי הנראה לא היתה נהוגה בתקופות קדומות באר"י ואולי התפשטה שם בהמשך.

שׁוּבְנֵי הָאֶמֶת וְיִלְדֵי כֹהֵן

הספר מנתיי הפטרות ע"פ הלכה

ארץ טובה", וכל זה התקיים כשעברו את הירדן, וכבישת הים אמרו "עד יעבור עם זו קנית" והיינו בירדן כמבואר בתרגום), ורק משום שיראה דציבורא לא יכלו להאריך בכל ענין מעבר הירדן, וקוראין רק הפסוקים "התקדשו וגו' כי הומו יעשה" שני פלגות וגו' או "היום הזה אתל גרלך" שהיה נס גדול.
מנחת ספוק "נתיי" או "תושיע" - המנהג צ"ל האבודרהם להוסיף ספוק "ויהי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ" דכתיב בסוף כיבוש וייתו, ולאורה הטעם דלאחר שקראו שיריתו מגורה מישראל רצו לסיים בכיבושה, ופסוק זה קאי לאחד כיבושה שנתפרסם יהושע יתו, (ואתי ספוי לפמשי"ז שרצו לקרואו ענין כיבוש וייתו, וממתת האריכות דילגו את אמצעו וקורין החליתו וטופו).

הפטרות יום שני של פסח

"פסח ואשיחו" - כמבואר במגילה לא. שמפטרין בו ביי"ט שני בחז"ל.
שייכות הפטרה - מענין הפסח שמוחקר בסוף הפטרה, וכל האריכות בחתילתה משני ביעור ע"ז ואישיהו וקבלת התורה, "ל' ישיין ליציאת מצרים כמו שאחז"ל "בשני ירכיב מעו"ז וקחו לכם צאן של מצוה", וליתא יציאת מצרים הוא "תעבדון את האלקים על ההר הזה" ולכן רק אחר קיום התורה עם פסח דרזו בתיי (כמבואר בה"ה").

מנהג התמינים - לחתייל מי"ב שעות" מפרק כ"ב א"ז, ומדלגין לפרק כ"ג פסוקים י"ב כ"ג מענין הפסח. דענין הפסח הוא רק ג' פסוקים, וענין ביעור העו"ז לא שיין לפסה, וכיין שצריך להשלים ז' פסוקים למנין י' דבענין לחתילה במקום שמתרגמן, ומוסיפין הפסוקים מחתייל ענין אישיהו וצדקוותו, ודריך מלהוכיח גנות ישראל עשיו ש"ז.
מנהג שאר הקהילות - מיישילת המלך" (פ"ג א) שהוא הקיום של התורה וכמשי"ז.

דילוג גנותו של שלמה - המנהג ע"פ האבודרהם לדלג מפסוק י' עד פסוק כ"א, משום דיש בתוכם פסוק בגנותו של שלמה המלך שלא מיחה בנשיו על העו"ז בקרא על שמו, ולכן מדלגין דענין. ובמשעבר רב (תהר"ג"ו סוף ה"א ספח) הביא דאין לדלג אלא הפסוק דשלמה (פסוק י"ג). ובעל השקש שלמה הוכיח כהגרי"א דאין מדלגין מדלא מנאום חז"ל בכלל הדברים שאין קוראין ומתרגמין בגמרא, כמגילתה לה. ומתוה עול דהא עם פסוק דשלמה לא נמנה שם ואמאי דלגו בה"ה, ויתן דכוננו ודודאי אין חיביין לקרוא פסוק דגמאי דשלמה, ורק כשמדלגין כל הפסוקים נמצא דליכא ט"ו פסוקים כדין הפטרת וי"ט, וא"כ לא היה אפשר לדלג אי שוי מדינא לקרוא, ועו"ז הוכיח מדינא שרי לקרוא.

חולין קורא הפטרת יי"ט שני בראשון - לכאורה יקרא הפטרת ראשון בשני, דאדרבה שייכא טפי שמרביית גם בענין העומר, ורק לא קבעו כן לחתילה כ"טעם זה דלא ליתו לזלוולי ביי"ט" (ואף שבפיוט המעריבות - מזכירין מצות קרבן העומר ב"ביל ג' ו' ועי' תה"ח הלכה ס"ו ת"צ) שהתספק בהחליף הקריאתו ביי"ט, וצ"ע.

הפטרות שבת חול המועד פסח

בשבת חול המועד - מפטרין בתחתית המותם ביוחזקא, כמבואר במגילה לא. וביאר הטור ס"ת צ"ב בשם ר"ג דתחית המותים תהא בפסח ומלחמת גוג ומגוג בתשרי, ולאכאורה הוא שרתיב רק דעות רבי אליעזר ורבי יהושע (י"א י"ג) אי בניסין עתדין ליגאל או בתשרי, וכן ש"ביל האגוניא דאיכא ב' זמנים האומים ועי' בפרי"ג (ס"ו ת"צ במבש"ז סק"ד) שהביא מהמנהג למלך דתחית המותים הוא ודיה שאנו כבנים ולא נעבדים עי' יציאת מצרים עי"ש.
הפטרה רבה (ס"ק י"ב) שהיא טעם אחר בשם השבלי הלקט לשייכות הפטרה, ל"כ"ט המותים שהחיה יחזקאל היו עמי מבני אפרים שיצאו קודם הקץ ונמצא דתחיתם היו השלמה לגאולת מצרים שהקבי"ה גאל כל דזע אברהם (שרצו לצאת) ואף את היוצאים שלא כהוגן.

מנהג רוב העדות - לחתייל "מיהית עלי ד' ה", שהוא תחילת הענין.

מנהג התמינים - להתחיל מיעוד זאת אדרש וגו' ארבה אותם כצאן וגו' וס"ל שדיין לנבואה דתחית המותים שירבו ישראל הרובע ע"ז שחייו מדיית, ועי"ז הראוהו המשל תחית המותים שיעורו ביומי.

מעין הקריאה - לכאורה קשה לומר דחשיב מעין הקריאה דלא הוכרח בה כלל מענין תג הפסח. ולאכאורה היו הפטרה מעין המאורע והומון וכמשי"כ הרא"ש (מגילה פ"ד ס"י) לענין הפטרת שמיני עצרת דהויו מעין המאורע ולא מענין הקריאה.

ברכות הפטרות - אין מזכירין של פסח ולא בברכה ולא בתחימה כיון דאין חול המועד תחת הפטרה וכמבואר בש"ת לבד:
לת שכתב חול המועד סוכות שי שנהגו להוכיח של סוכות בברכת הפטרה, היינו משום דחלוקין בקרבנותיהם, משא"כ בחול המועד פסח דאין חלוקין בקרבנותיהם (כמשי"כ הלבוש והמשנ"ב), וגם משום דבחול המועד פסח מוציאין ב' ס"ת בכל יום ואין הכרח שני בשבת משא"כ בסוכות בשבת מוציאין ב' ס"ת ובחול המועד רק ספר א' (כמוש"כ האליהו רבא בשם המטה שמה צ"ב).

הפטרות רביעי של פסח

"שירת דוד" - כמבואר במגילה לא.

שייכות הפטרה - ביאר הלבוש דדוד אמר שירה כשניצל מאויביו כמו שאמרו ישראל כשניצלו מאויביהם, ולאכאורה צריך ביאור, אי משום הא, שירת דבורה קודמת לסדר הבניאים, וגם היא נאמרה על צלחלת מאויביהם, ודמאי טפי דינתי לשירת הים שבתיה נתנו חמנים צורת חיתכתם בידוך ראשי השורות, משא"כ שירת דוד שלא נתנה בי שיעור, וכל סופר אומן מסדרן באופן שיהיו עם ריח כדרך השירות כמבואר כ"ז במסכת סופרים, והוי ליה להקדים שירת דבורה (הפטרת שבת) ולא התוכה בנמ"ד רק היו הפטרה הפטרת ז' דפסח דיחא מדינא דנמ").

ולאורה ר"ד דירית דוד שייכא טפי לקריאת יום סוף בצעם צניעה, כמו שפי' רש"י עם על הפסוק "שת חושך סתר"ו קדאי על חושך דליל ז' דפסח שהיה למצרים, וכן כל הענין וכן בתרגום שם, והאריכו חז"ל בשיר השירים רבה (פ"א אות מ"ח) "לסוסינו פורעה", **ואר רכב פורע על סוסו ובכיבול גולה הקביה על סוסו רכב, והי"ד (תהלים פ"ו י"א) "וירכב על רכוב ויעץ, אמר פורע מה הסוס וכו' הזה הורג בעליו במלחמה אלא הריני ורכב על סוסה נקבה, הי"ד" "לסוסינו רכבינו פורע", חזר ורצה פורע על סוס אדום על סוס לבן או כשחור, בכיבול גולה הקביה על סוס אדום לבן חושך, והי"ד (תהלים פ"ו י"ז) "ירכב בים סוסיך" - שואמר פניין, **יצא פורעה הורג רכובין וכוונן בכיבול בכיבול הקביה"ן**, שואמר (תהלים שם י"ז) "וילבש צדוק כשריו", הביא נפט, **אבני בליסטרותא, בכיבול הקביה"ן**, שואמר עבתי ברז וגחלי אשי. הביא וברדו, הרובות ריחמים, בכיבול הקביה"ן, שואמר (תהלים שם ט"ז) "ובוקים רב"ו, הביא חצים, בכיבול הקביה"ן, שואמר (תהלים שם י"א) "וישלח חצייו", אמר רבי ר"י "וישלח חצייו ופיצים" חצייו הוציט מפורים אותם, "ובוקים רב ויהתם" **מלמד שהיו מערבין אותם, עורכבן הממן ושל סניעות שלהם ולא היו יודעים מה הם עושים, יצא פורעה קטרקטוס, בכיבול הקביה"ן**, שואמר (ישעיה מ"ב י"א) "כי יצאו אבני", הועיט קולו, **בכיבול הקביה"ן**, שואמר (ישעיה מ"ב כ"ב י"ד) "ירעם שן שמני ה'. לבלב בקולו, בכיבול (שם) "ועילין יתן קולו", **יצא פורעה בועם, בכיבול (תהלים ג"ב י"ג) "בועם הצעד ארץ", בקשת, בכיבול****

"פסח גלגלי" - כמבואר בגמ' מגילה לא.

שייכות הפטרה - לכאורה שייכותו לקריאה הוא רק בפסוק "ויעשו את הפסח וגו", ועי"ש כמה שמתחילין בענין אחר וגומרין בענין אחר, וכבר נתבאר בדרך כלל עיקר הפטרה היא מענין הקריאה, אמנם באמת נראה דכל הפטרה היא מענין הפסח, דהוי הוצרכו לבלב בשביל לפעול לעשות הפסח דכל ל"ח שנה שהיו במדבר לא עשו הפסח, משום שלא היו מהולין כמו שאחז"ל, ועי"ז ש"מלו השתא וכו' יכלו לעשות הפסח, וכן ואת דאכלו ממחרת הפסח מהחודש שיש קרבן קטמר - נמי שיין קצת הפסח, ובפרט לפ"מ שאמרו חז"ל, הובא ברש"י עה"פ "היום גלוחי חרפת מצרים מעליכם" הסיחור את חרפת מצרים, שהיו אומרים "יאו כי רעה נגד פניכם", כוכב אחר יש ששמו ריבה"ו הוא יסמן של עם רואין אנו אותה עליכם במדבר, והוא שאמר משה ויברח"ו **למה יאמר מצרים לא יארוהו עולבים אמרו, אינם יודעים שהוא עם מליה, וכשמלו כימי יהושע הוא אותו הים, הוטרדה אותה החרפה שצריין ערב רב שעללו עממה היו מנייה להם**, ע"כ"ל. ונמצא דעתה נשלם גמג יציאת מצרים בהחרת הסכנה שיתיה עליהם מעת יציאתם, ונתבטל לגע נגד יגור מעליהם. וגם בפשטיה דקרא דקאי על העולה, עתה נשלם הענין "לחתת לו יגור מקרב וגו'", שהיו בחתילה דומים למצרים ונעשו עבדי ה' ההומנים בחותם העבדות, כמשהאח"ל.

אמנם אכתי צ"ב מה שמשמשיכן ענין מלאך ה' שבא ביריחו לישראל, ועי' בסמוך.
דברי המהר"ם פרוחא דהוכיח דסגי ביי"ט בט"ו פסוקים - בשו"ת מהר"ם פרוחא (סי' ע"ח) כתב, דחזינון במנהג אשכנזים דיש לחם הפטרות ביום טוב שאינם כ"א פסוקים ולא סליק עניינא, כמו הפטרת וי"ט א' דפסח שמפטרין ויירחו סוגרת ומסוגרת", ונלא כהטור שכתב דמפטרין עד "ויהי שמעו בכל הארץ", ולא סליק שם עניינא הפסוקים מענין יריחו, (ומבאר מדבריו דפשטא ליה דסליק עניינא אינו תלוי בהפסק פרשה אלא בסיום הענין, דאחר י"א יצא וראן כ"א איכא הפסק פרשה), ומלמה אם היו פסוקיין בסוף ענין הפסח הוא א"ש, אבל ממה שממשיכין ומתחילין ענין יריחו ופסוקים באמצע - נראה דרצו לכוון שיהיו ט"ו פסוקים. והטעם בזה ביאר שם, דהא דבשבת בעינן כ"א פסוקים הוא כנגד ז' גברי שקורין כ"א לכל הפחות ג' פסוקים, ומבטלי ביי"ט דקרוין ה' גברי סגי בט"ו פסוקים, וירחי דבריו וירחי ה' ויהי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ", כדברי אמנם ובינו מנוח (הלי' תפילה פ"ב ה"י"ג) כתב, דבעינן בכל הפטרות כ"א פסוקים משום שבת, (ולאכאורה כוונתו דלא חילקו חמנים בתקנת), ולדבריו צ"ל לכאורה דמפטרין עד וירחי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ", כדברי הטור ובלא דלדג, (וכן בסידור רש"בי"ה הפטרה הגיעה עד לשם בלי דילוג). והנה המהר"ם פרוחא עמד בזה, דהיא אבמה לסיים בסוף ענין הפסח ורק דרצו להפטר ט"ו פסוקים, ולאכאורה צ"ל באמת מה הענין בזה, הא בשאר דוכתי לא ממשיכין בתר דסליק ענינא כדי שיהא כ"א או ט"ו פסוקים, דכיון שהחיו חמנים לפסוק אין בזה שום חסרון, (ואטו ניגף מהכא דיש הידור המדי להמשך אף במקום דלא סליק ענינא).

ויחכן דבאמת הטעם דממשיכין בענין יריחו, משום דמישך שיין לענין הפסח, דרכי ככתב התוס' (קידושין לו:) כ"א סהתיא שם דהא דכתיב "כי תבואו" בפסח אף שנגם גם במדבר (עכ"פ לחד מ'ד עיי"ש), דרז לומר עמד מצוה זו שבשביעה התנה לך, והייתי עש"י קרבן שם זכר לתולת הארץ, ומעמלא מיד אחר שעשו הפסח הגיע המלאך שה צבא ה' לעורדם במלחמה, כמו שפירש חז"ל לפי שפסח במדרש רבה (סו"פ משפטים), שמלאך זה היה מיועד לילך לפני ישראל להרויח אוביבה.

וגם היו מענין המילה שהזכרה בריש הפטרה, וכמשהאח"ל (הובא בילקוט

פ"ל ק"ן), **אם כפינו פסח בניך את המילה חן נכנסין ואם לאו אין נכנסין לארץ וכו', וכן רב כריכה אמר "זה הדרב אנשי מ' יהושע", "רכב" אמר לתן ומלן, אמר להם מה אתם סבורים שאתם נכנסים לארץ ערלים, כך אמר הקבי"ה לאברהם "לפי לודעין המילה" ז' על מנת יצאתה את בריתי תשמור אתה ורצין אתרין", ונמצא עי"ש חתימה זכו לארץ ישראל.**

ופסוק "ויריחו סוגרת ומסוגרת" - המשיכו לסיים הפרשה או להשלים ט"ו פסוקים כיון שחטר רק פסוק א'.
ויחכן עוד דגם זה מענין הגם דכבישת הארץ, דעיקרה היה על ידי פחד ישראל שנפל על ז' אומות שהיו רבים וגבירות מהם, וכמוש"כ "בפרשת עקב (ט' ג') "הוא ישימדם והוא יכניעם" עיי"ש, וכן משמע להדיא בפסוקים לגבי רחב והומגלים (בהפטרות שלה לך יהושע פ"ג), דירעו ורכיבושם משום שראו שנפל פחדם עליהם, ונמצא כמה שפחדו וסגרו עירם מפני ישראל הוא תחילת הכיבוש.

ובזה אתי שפיר לשון הפיוט "ואמרתם זבח פסח" (לשחית ב' דפסח וי"ג לאומרו לאחור ליל הסדר), "מסוגרת סוגרה בעותהו" פסח", ובפשטות הכוונה לכיבוש וייתו, אבל צ"ע דזה היה רק כבי"ח ניסן כמבואר בברייתא אסדר עולם (ט"א ג') "הוא ישימדם והוא יכניעם" עיי"ש, וכן משמע להדיא בפסוקים לגבי כלשון ה"חוב" "סוגרת ומסוגרת", ש"ל תחילת הגם כמוש"כ זהו היה בפסח. וא"ש היחב שדיין להפטרת פסח, (ולא השחיתו פסח, ולא השחיתו את ישראל וטירחא דציבורא, וביי"ט מקדימין לצאת מבית הכנסת כמבואר במגילה כג. ונפסק להלכה ברמ"א י"ט תקי"ט ס"א).

ויחכן לפרש באופן אחר, דכל חודש ניסן מקיף "עיתותי פסח", משום דכולו יחזקת לגולה כלישנא דקרא (ראה ט"ז א') "כי בחודש האביב הוציאך ה' עי"ש בהקמק דברי). ומתענית כל, מבואר אדמלא רופא, שמשע דגם בחודש ניסן דינו רש"י משום דהוי מני ניסים לישראל פורים ופסח, שמשע דגם בחודש ניסן דינו בחודש אדר שלמה החודש הוא זמן טוב לישראל מחמת הפסח, ולפי"ז מצות "מרבין בשמחה" היא עד סוף ניסן, וכן ישתדל לרזן עם עכו"ם בו, וככ"פ ודאי שיין להשלמת הפטרת פסח.

מנהג המוספים"ם - חז"ל הוסיפו חז"ל - בהך ועבק שהובא במשנ"ב (ס' תפ"ח סק"י) כתב, דבמקומו נוהגים להוסיף פסוקי "ויאמר יהושע אל העם התקדשו כי ימרו יעשה ה' וגו' (וכתב שם שכן איחא במתוורים, אבל בסידורים מורפס מי"בעת היחא" כ"ג וכו') (הה"ש והטוה), והמשנ"ב שהביא דבריו סיים שכן נוהגים עכשיו. (ובאמת כדעה זו מבואר בתוס' מגילה כד.). אמנם המנהג בקהילות האשכנזים בא"י לקרוא מי"בעת היחא", וכמוש"כ בלוח א"י, (ויילע כיצד לנהוג לרבים הנוהגים בכל דבר כהמשנ"ב ולא כלוח א"י, ואמנם הוא הוכיח המשנ"ב דתלוי במנהג ועכ"פ לא ישעו אדם מפני המתולקת), וכן הפסדים הנוהגים להוסיף, ומקור המנהג הוא באבודרהם, ויש מוסיפין רק פסוק "ויאמר יהושע" ומקורו בפרשת רס"ג. והנה פסוקים אלו לכאורה לא שייכ לל הפטרה ויחזקא לפני שעבורי ישראל הירדן, ומאי שייכא למילה שמלו ופסח שעשו.

ויחכן לפרש ע"ד דברי חז"ל בפסיקתא (ויחכן בפסיקתא ר"ק), דבזכות לקיחת הפסח ב' ניסן זכר לגם בקימת רבי ב"י הוי"ב, ונמצא שהוא מענין לקיחת הפסח שקראו בקריאת התורה, והגם יש להוסיף דהו סיום יציאת מצרים "והבאתי אתכם אל הארץ", וכן לשון הפסוק "אעלה אתכם מעני מצרים אל

(שם ט') "עריה תעור קשתך", **בצנה ומגן, בכיבול (תהלים ל"ה ב') "החזק מגן וצנה"**, **בבוק חותי, בכיבול (תהלים פ"ב י"א) "לנונה ברוך חותי"**, **רבי בריכה בשם רבי שמואל בר נחמן כיון שכלה פורעה כל כלי שזו התחיל הקביה מתגאה לעור, אמר לו רשע שי לך רוח שי כרוב שי כן נפנימ, מתיכן הוסיפן הקביה, אמר רבי ירדן מבין גלגלי המרכבה שנתן הקביה הוסיפן על זה.**
אמר רבי תינא בר פפא בר דום שהוא רוכב על טרעו על דבר שיש בו ממש, אבל הקביה אינו כן טרעו את רכובו ורוכב על דבר שאין בו ממש, התי"ד (תהלים י"א) "וירכב על כרוב ועיף וידא על כנפי רוח", כתוב אחר, אמר רבי יוחנן, "וכתוב אתר אומר שמואל כ"ב י"א) "ביאי על כנפי רוח", באיזה צד יתיימר שני כתובים, אמר רבי אחא כמאן שהיה לו להקבי"ה עולמות ויצא להראות בתן.

בספר האשכול האריך טובא בהפטרות זו והוסיף פסוקים לפניה ולאחריה, וצ"ע דבל"א ה"ה היא ארוכה טובא (שניה בגודלה במנין הפסוקים), ואולי כל השירה נחשבת כפסוק א' לענין פסוקים דכולה כחרא, ובענין להשלים המנין וצ"ע. (או להשירה ק"א בומג העללה מהאויבים, ולכן קוראים העללה וגם שירת דוד האחרונה שהיא מענין זה).

שוי של יום - דשביעי של פסח ע"פ הגר"א הוא נמי בשירת דוד (תהלים י"ח), וא"ש לפי מה שנתבאר קדאי על שירת הים.

בעל קורא שרגיל באמירת תהילים - לכאורה פשוט דאינו עולה למנין ב' או ג' חזרות שצריך לחזור קודם שקורא לצבור כמבואר בס' קלי"ט ס"א, כמה שאמר פרק י"ח, ואדרבה עלול לטעות עם בריבוי החילוקים בין תהילים לשמואל, לכמו ששינוי בסמ"ט סופרים (פ"ח) כל החילוקים, ועי' באברבנאל ומלבי"ם (תהילים י"ח) שפי' טעם הרובה חילוקים.

ניגון השירה - מה שיש נהגו לקרוא שירת דוד ושאר שירות בניגון מיוחד כמו שעושין בשירת הים, ותכן בירשאר שירות ותיי רק קריאה של מה ששורו אז, אבל בשירת הים אנו עצמנו שרים עתה על מה שניצלנו כיון ובלא נס זה היה פורעה משמים, ונמצא שהוא נס לנו, כעין המבואר במשנ"ב (סי' רי"ח ס"ק ט"ז) לענין ברכת המצות דמברכין כל האצטאים שנוטרו אח"כ. (וירעו מה דאיאת בספרים דבכל שנה חזרות ההשפעה, וה"ע חזור ענין שירת הים).

קטן - כחב המשנ"ב (י"ח פ"ב ס"ק כ"ג) שנוהגין שלא יקרא קטן הפטרה זו מחמת חשיבות השירה.

ברכת החמה שחלה בשביעי של פסח - וכמו שיהיה בעוד צ"ח שנה בשנת תתפ"א (ליל הלוח - ועי' ביאור הלכה ריש סי' תכ"ח, שהיה קודם שנת תתפ"א ביראי נקדש ע"פ ארזתי), ורואים שיעבור ז' שעות עד שיגמור ההפטרה, ל"ע אי שרי להפסיק בין קריאת התורה להפטרה, ואמנם בדיבור המנהג דלא הישיעין להפסק, אבל כשנינו מקום וענין אחר ל"ע, (ובלא שיעבור הזמן - לכאורה הפטרה ומוסף תהיירן וקורמין).

הפטרות אחרון של פסח

"עוד היום נבוי" - כמבואר במגילה לא. שמפטרין בה ביום שמיני בחז"ל.
שייכות הפטרה - הביא הלבוש דהוי נבואה על פסח ב' סנחיריב מלכותו היתה בפסח, ומקורו ברש"י (מגילה ש"ג וקצ"ע) דמכטע כל הפטרה מלפני ז' פסוקים ראשונים עוסקת במשיח וכדפירשו רש"י והרד"ק, ואמאי אין מפטרין בהרבה פרקים שם הוסיקום בסנחיריב, וגם לפטרה ענין סנחיריב שהיה ב"ליל הסדר שיך שפי' ליימים ראשונים ולא אחרון קטן, (והדחק לומר דכיון דלא מפורש בו ספ דחזרו לוסף התג דליכא הפטרה אחרת),

ולכאורה היה קודם לומר דעצם הפטרה שייכת ליום זה מחמת הפסוקים שבסופה "והחרים ה' את לשון ים וגו' כאשר עשה בצאת מצרים" שייבק הים לעתיד כמו שהיה.

ורש"י שכ"כ הרש"ש במגילה ש"ה, ויחכן דמשי"כ רש"י הוא רק לפרש הא מתחילין ב"עוד היום" ולא בתחילת ענין הכתיבה, דהיינו לקרוא גם בענין סנחיריב. (ואף דהיה מקום לומר דכיון דבכתיבה ה"ה היתה בשביעי ל"ש בזה י"ט שני דלא נתקן אלא על דיני יי"ט, ולא על הזכרת הגם דל"ש לעיקר היי"ט, אמנם המנהג של הויפויטם בח' פסח מענין קריעת הים, והלבוש גופיה היי"ט, על שלא אומרים ב' ימים לבישה", ומבואר דינא זה בכלל דיני מדיית שמי.)
ציפית לישועה - עוד שי' להוסיף בטעם הפטרה דכיון דבניסן נגאלו ובניסן עתדין ליגאל לכך כ"ט פסח קורין בענין הגאולה העתידה. (ובאמת יש מגילתים ליגאל להוסיף דכיון שבענין עתדין ליגאל לכך בסוף פסח קורין בענין הגאולה העתידה). **ובאמת היא נבואה מלאה בנחמות מופלגות שראוי אף לגבי א"י ללמוד אותה לקיים צפית לישועה כפירשי"ב בשבת לילדרי הבניאים" ויהיי שנוכה להחיות בניא**

תרגום הפטרות פסח

בזמן תוס' היו נוהגים לתרגם רק הפטרות פסח ושבוטות, וביאור תוס' (מגילה כד.) היה וכו"ו, דמתרגמין פסח טפי משאר יום טוב - לפי שהן מדרבות טובה דיום רבי לפרנס הגם.

ולכאורה צ"ע דביי"ט ראשון לא מייירי מניני יציאת מצרים רק בפסח לגלג. ולפי מה שהובא ברש"י בהא ד"גלותי חרפת מצרים", דרצו ליישב דהוי פרסום שלשה שחף הקבי"ה המול רוח לטובה, וצ"ע שכתב אמת דביאר דמתרגמין ההפטרה משום דכתיב בה על חדש שאכלו ממחרת הפסח, להוציא מליבין של צדוקים שחשבו שזמנו ממחרת השבת).

ועי' שח"ס שמתורו של מה מתרגמנים ז' פסוקים ראשונים יחד, אף שיש בהם הפסק פרשה, ובגמ' שם מבואר דצריך לחלק ב' פרשיות ועיי"ש ברי"ן. ועי' במחזור ויטרי שהביא כל הוספת תרגומי הפטרות פסח כמנהגם.

הפטרות שבת פרשת מניני

ויקרא עוד דוד" - כשמואל, שייכות הפטרה ביאר הלבוש דעווא נעשו משום שקרב יותר מדי לארון, ומדי לנדב ואביהווא שענינשו של שהקריבוש אש זהה שלם כהוגן. (ולכאורה א"ש טפי למ"ד דנענשו ונענשו דנכנסו לעצם של הקדשים - עי' ת"ר ומדברש רבתי, ואז למ"ד שחתיין מ"ז התי, דהעונש הוא על עצם הקריבה). ויש להוסיף דהיה ג"כ בזמן שמחה וגם בצדוקים, שעיי"ז ירא מהארון כמו בקריבו" אקדש".

מנהג הספרדים - לסיים "וילכו איש לביתו" ע"פ האבודרהם דס"ל דחשיב סליק עניינא דעצם הבאת הארון, ולא בעינן כ"א פסוקים.

מנהג התמינים - ע"פ המהר"ם לסיים בפ"ו ג', דרצו לסיים ענין הארון ולא לגמור דברד עד דעונשו של מיכל, ולכן מתחילין ע"פ המקדש. ועוד יתכן דרצו להוכיח בנין המקדש מעין יום הקמת המשכן שכתפרישו.

מנהג האשכנזים - עד פסוק י"ז, וטעם התמינים אלא שלא רצו לגמור דבריו נתן שהיו בטעות, ולא בדבריה ה"י לרוב ונבנאות השראת השכניה.

הפטרות שבת פרשת שמני

סדרה הראשונה - ויחי ביום השמיני", והפטרה בכת"י ייחולו את הימים והיה ביום השמיני" הביא חזקאל פמ"ג כ"ז - פמ"ד ה' וי"א עד ח', ולכו"ע מוסיפין פסוק ל', והיא חזקאל הלישון הענין.

הסדרה השניה - יי"ן ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אוהל מועד" וההפטרה בכת"י יי"ן אל ישוה כל כיון כבואם אל הצנר הפנימי"ה ביחזקאל פמ"ד כ"א-ל"ו, ועי' כ"ז ומוסיפו פמ"ז א', והיא מעין האבודרהם והענין.
הסדרה השלישית - ויודבר ה' וגו' זאת החיה", וההפטרה בכת"י "ולבנן וגו' וחייתו" ביישעה פ"מ ט"ז, והיא מעין הלשון.